

№ 21 – 22 (758 – 759)

Чэрвень 2019 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- **Выданне: краязнаўцы Маладзечаншчыны, 400-гадовая рэтраспекцыя –** стар. 2
- **Малая радзіма: старонкі лёсу краязнаўцы і настаўніка Міхаіла Шульмана –** стар. 4
- **Род: хроніка сем'яў з Веркаўлянаў –** стар. 5

Пра свяціцэннамучаніка а. Канстанціна Жданава чытаецца на стар. 3

Ашмянская спадчына

29 мая супрацоўнікі Ашмянскай раённай бібліятэкі правялі гісторыка-краязнаўчы экскурс «Гартаючы старонкі гарадской гісторыі», прысвечаны Году малой радзімы і 75-годдзю Гродзенскай вобласці.

На мерапрыемства была запрошаная супрацоўніца Ашмянскага краязнаўчага музея імя Ф. Багушэвіча Святлана Чарняк, прысутнічалі навучэнцы аграрна-тэхнічнага каледжа. Вядучыя мерапрыемства Алена Янкоўская і аўтар гэтых радкоў расказалі пра гісторыю горада. Паводле пісьмовых крыніцаў, Ашмяны вядомыя з 1340-х гадоў як населены пункт Віленскага княства і замак князёў літоўскіх. Архітэктурная спадчына горада – касцёл францысканцаў, касцёл Святога Міхаіла Архангела (раней фарны, або прыходскі), Свята-Уваскрасенская царква, синагога, узведзеная ў XIX ст. у стылі класіцызму, будынак якой захаваўся да нашых дзён.

Галоўная плошча горада мае назву «17 верасня», у памяць пра ўз'яднанне Усходняй і Заходняй Беларусі; у розныя гістарычныя перыяды мела назвы «Рыначная», «Базарная», Т. Касцюшкі.

С. Чарняк цікава і змястоўна расказала пра гісторыю ашмянскіх вуліцаў, пра будынкі, што не захаваліся да нашых дзён. Быў прадэманстраваны відэафільм.

*Вольга ШВЕЦ,
бібліятэкар аддзела
абслугоўвання і інфармацыі
Ашмянскай раённай
бібліятэкі*

Паважаныя падпісчыкі і чытачы «Краязнаўчай газеты»!

Як мы вам паведамілі раней, з-за змяншэння тыражу газеты, што моцна паўплывала на яе фінансавае становішча, мы вымушаны шукаць варыянты захавання «КГ» для тых падпісчыкаў, хто з'яўляецца верным сябрам з даўніх часоў.

У гэтых мэтах з сённяшняга дня мы вымушаны перайсці на падвойны нумар «КГ» (спадзяемся, часова).

Давайце і надалей працаваць разам на ніве радзімазнаўства. І разам захаваем адзінае краязнаўчае выданне краіны!

*Грамадскае аб'яднанне
«Беларускі фонд культуры»
Рэдакцыя «Краязнаўчай газеты»*

Новы краянаўчы даведнік з Маладзечна

Нядаўна пабачыў свет новы краянаўчы даведнік «Славуцья людзі Маладзечаншчыны», выдадзены Маладзечанскай цэнтральнай раённай бібліятэкай імя Максіма Багдановіча.

Выданне малатрыражнае, чым асабліва каштоўнае. Адзін экзэмпляр паступіў у Нацыянальную бібліятэку Беларусі, дзе цяпер праходзіць ступені рэгістрацыі, апісання і падрабязнага рэспісу.

Укладальнік даведніка — вядомы мясцовы краянаўца, пісьменнік Міхась Казлоўскі. Ён вядомы нашым чытачам і як аўтар кніг-манаграфіяў пра

заходнебеларускіх дзеячаў першай паловы XX ст., і як укладальнік літаратурна-мастацкіх зборнікаў — напрыклад, «Я тут баču свой край...», «Язэп Драздовіч: праз цэрні да зорак» і інш.

«Славуцья людзі Маладзечаншчыны», як піша ў прадмове М. Казлоўскі, паводле жанру з'яўляецца навукова-папулярным выданнем, разлічаным на разнастайную чытацкую аўдыторыю. І найважнейшымі чытачамі называе ўкладальнік сваіх любімых землякоў. Так ён піша: «У кожнага выдання ёсць канкрэтны адрасат. У нашым выпадку — гэта жыхар мала-

дзечанскай зямлі. Сур'ёзны, адказны і адукаваны. Бо любоў да роднай зямлі, яе лепшых прадстаўнікоў патрабуе ведаў і разумнай апантанасці».

Краянаўца справядліва даводзіць заінтрыгаваным чытачам: «Нам, жыхарам Маладзечаншчыны, ёсць чым ганарыцца, што паважаць і з чым ісці ў наступныя стагоддзі. Дзівосныя помнікі архітэктуры і прыроды, вулкі і плошчы вёсак і мястэчак, усё гэта — наш гонар і слава! Але найпершым здабыткам роднай зямлі з'яўляюцца людзі. Яны працавалі ў розных сферах чалавечай дзейнасці. ...Але ўсіх яднала шчырая і адданая любоў да сваёй радзімы і вялікая заклапочанасць будучым лёсам роднай Беларусі».

Артыкулы пра асобаў, якія нарадзіліся на маладзечанскай зямлі (Тамаш Зан, Янка Купала, Меер Аксельрод і інш.) ці воляй лёсу частку жыцця правялі тут (Габрыэля Пузына, Барыс Кіт, Пятро Бітэль і інш.), размешчаны ў храналагічным парадку — па годзе нараджэння той ці іншай асобы. А гэта немалы адрэзак часу: ад 1530-га па 1962 г. Больш за 400 гадоў! У канцы даведніка, што вельмі важна будзе сучаснаму карыстальніку, змешчаны спіс прозвішчаў усіх пададзеных укладальнікам асобаў яшчэ і ў алфавітным парадку, а пачаў пададзеныя нумары старонак.

Усяго ў краянаўчым даведніку 70 артыкулаў. Амаль усе яны аздоблены рэпрадукцыямі каляровых партрэтаў (Сымон Будны, Леанард Ходзька і інш.) ці манахромнымі фотаздымкамі (Зінаіда Бандарына, Мікола Ермаловіч і інш.). Тут можна знайсці і сучасныя каляровыя фотаздымкі пры тэкстах біяграфіяў (Фёдар Капуцкі, Вікторыя

Чырвонцава, Таццяна Сапач і інш.). А яшчэ — рэпрадукцыі вядомых і малавядомых графічных партрэтаў (Язэп Аляшкевіч, Максім Багдановіч, Ядвіга Раздзялюўская і інш.). Усе партрэты высокай паліграфічнай якасці.

Важна адзначыць, што ўсе артыкулы даведніка маюць дакладнае бібліяграфічнае ўказанне на выкарыстання крыніцы, што з'яўляецца вялікім плюсам гэтага выдання.

Краянаўчы даведнік «Славуцья людзі Маладзечаншчыны» надрукаваны на выдатнай паперы. Агульная колькасць старонак — 50. Вокладка мяккая, упрыгожана сімвалічнай графікай цёмна-карычневага колеру.

Такім няхай будзе і лёс гэтага невялікага, але патэнцыйна моцнага выдання.

Людміла СІЛЬНОВА

Капуцый Фёдар (10.01.1930 — 24.12.2017), акадэмік НАН Беларусі (1994), доктар хімічных навук (1984), прафесар (1994). Нарадзіўся ў в. Сельцоўка Маладзечанскага раёна. Скончыў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт (1954). Працаваў загаднікам кафедры і дэканам хімічнага факультэта БДУ, намеснікам міністра вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі Рэспублікі Беларусь (1990 год) — рэктарам БДУ. З'яўляўся буйнейшым спецыялістам па мадыфікацыі прыродных палімераў.

Літ.: Палацкі Г. Гісторыя-дакументальная хроніка Маладзечна-Маладзечанскага раёна. Мн., 2002.

Міхайло Іван (01.06.1932 — 19.06.2002), прафесійны святар, паст. Нарадзіўся ў в. Мірава Маладзечанскага раёна. Скончыў спецыяльную ў Бялгіце і сярэдняю школу ў Лебедзе. За ўдзел у падполнай маладзечанскай патрыятычнай арганізацыі быў арыштаваны і высланы за межы Беларусі. У 1956 годзе вярнуўся на Бялгачскую вуліцу ў Мінск і Пенінградскі духоўны семінар. Служыў святаром на Маладзечаншчыне, у Свята-Панкратыйскай царкве ў Маладзечне. Памёр у Маладзечне і пахаваны на хрысціянскім могілкі ў в. Лебедзе. Некаторыя з яго здымкаў на старонках рэспубліканскага і мясцовага перыядычнага друку.

Літ.: Я тут баču свой край... Маладзечанскае літаратурнае проза, пэзія, драматургія / уклад М.Казлоўскага. Мн., 2005.

Кабановскі Генадзь (08.01.1936 — 15.01.1994), гісторык, краянаўца, пісьменнік. Нарадзіўся ў в. Давыдаў Маладзечанскага раёна ў сям'і сельскай сям'і. Скончыў Лебедзкую сярэдняю школу і Маскоўскі дзяржаўны педагагічны інстытут імя У.І.Лёнава. Працаваў настаўнікам у школах Маладзечанскага раёна, у г. Маладзечне. З 1994 года — супрацоўнік Мінскага абласнога краязнаўчага музея. Прайшоў шлях ад навуковага супрацоўніка да дырэктара музея.

У 1981 годзе перайшоў на працу ў Акадэмію навук БССР, дзе працаваў у Інстытуце мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору. Ініцыятар аднаўлення дзейнасці Беларускага краязнаўчага таварыства, з'яўляўся яго першым старшынёй. Узначарожаны медальмі імя Ф.Скарыны (1991). Доктар гістарычных навук (1992). Член СД Беларусі з 1986.

Памёр у Маладзечне, а пахаваны на Насіліўскіх могілках.

Аўтар краянаўчых і літаратурна-навуковых кніг «Маладзечна» (1971), «Белыя» (1974), «Адчыніце, таміцца час» (1984), «Товары, часоў» (1985), «Праўдзёнае навуку» (1990). «А сэрца ўсё многа да бясшчаснага краю» (1991) ды інш.

Літ.: Казлоўскі М. Гісторыя-дакументальная хроніка Мн., 2006.

Шчуравіч Венцаслаў (1936 — 2010?), паст. Нарадзіўся ў Уздзеншчыне. Працаваў сталтаром Уздзенскага райаграмакімбіната. Служыў у арміі. З 1955 — у г. Маладзечне. Працаваў у будаўнічых арганізацыях горада, потым электраадукацыйна на прадпрыемстве электрычных сетак. Скончыў філалагічны факультэт

На тым тыдні...

✓ **26 мая на свята «Вальс кветак»** запрашалі ў аграгарадок Палецкішкі Воранаўскага раёна. Тут можна было палявацца разнастайнымі кветкамі, што вырошчваюць на сваіх падворках, клумбах і ў хатах мясцовыя кветкаводы-аматары. У праграме былі дэфіле авангардных касцюмаў «Кветкавы мікс», канцэрт творчых калектываў Воранаўскага раёна, аггляд-конкурс на найлепшы кветкавы агародчык Палецкішкаў, гульнявая праграма «Прыгоды ў краіне Кветак», майстар-клас «Класічны букет» па складанні букетаў, кампазіцыяў з жывых кветак. Не абшлось і без выстаўкі-продажу пасадкавага матэрыялу.

✓ **29 мая ў Мінску ў Арт-гасцёўні** «Высокае м'ста» да Міжнароднага дня абароны дзяцей адкрытая выстаўка жывапісу і графікі «Шчаслівы дзень» Юліі Ягоўдзік, Зосі Шаціла і Міхаса Шацілы. Жывапіс і графіка, мастак і педагог — гэта ўсё пра Ю. Ягоўдзік (Шаціла). Выпускніца «Парната» і кафедры графікі Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, яна пачала свой творчы шлях як мастак-графік, прысвяціўшы дзесяць гадоў літаграфіі. Напэўна, гэты накірунак і застаўся б адзіным на творчай дароце, каб не ўласныя дзеці, а потым і дзеці сяброў, знаёмых... Як вынік — сотні дыпламаў, дзясяткі выставак і мноства краінаў, куды трапілі працы вучняў.

На выстаўцы «Шчаслівы дзень» прадстаўлены творы старэйшых дзяцей мастацкі ў самы плённы перыяд — ад пяці да дзесяці гадоў, выкананыя ў розных тэхніках граўры. Сама ж

Ю. Ягоўдзік на выстаўцы ўпершыню паказвае свае жывапісныя творы. Пабачыць працы можна да 16 чэрвеня.

✓ Што тыднёвы праект «Арт Сядзібы» ў межах года Беларускай мовы і кампаніі «Беларускамоўны» **29 мая ў мінскім кафе «Грай» правёў завяршальную сустрэчу «Беларускамоўных»** у Мінску. Гасцямі былі студэнтка біялагічнага факультэта БДУ Ружана Вячорка і беларускамоўны рэпер Вожык. Але ініцыятары не развітаюцца: «Хочаш, каб праект крочыў далей па Беларусі? Сачы за навінамі!»

✓ **30 мая ў мастацкай галерэі «Універсітэт культуры»** (Палац Рэспублікі) адбылося адкрыццё **персанальнай выстаўкі Алідора Каточы «Колер і матэрыял»**. Складнікі мастацкай выразнасці аўтара — матэрыя, колер, эмоцыі, энергія. Нарадзіўся А. Каточы ў Чыліджана (правінцыя Грасэта), у Тасканскай Марэме, Італія. Супрацоўнік Міністэрства замежных спраў Італьянскай Рэспублікі, цяпер працуе ў Пасольстве Італіі ў Беларусі. Пабачыць творы, на якія мастака натхніла Беларусь, можна да 12 чэрвеня.

✓ **4 чэрвеня ў філіяле Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь «Музей сучаснай беларускай дзяржаўнасці»** прайшлі **адкрыццё фотавыстаўкі «Архітэктура: Імя і Вобраз» і прэзентацыя аднайменнай кнігі** доктара архітэктуры, прафесара Армэна Сардарова (выдавецтва «Беларуская навука»). Найважнейшай асновай дзяржаў-

насці з'яўляецца духоўная культура народа, уласобная ў веры, творах літаратуры, мастацтва і архітэктуры. Духоўнасць стварае ў людзей пачуццё адзінства і дазваляе адчуць сябе супольнасцю. Архітэктура тут адгрывае вялікую ролю як сродка арганізацыі асяроддзя жыццядзейнасці. У беларусаў існуюць глыбокія традыцыі злучэння (сінтэзу) архітэктуры з ужытковым мастацтвам, жывапісам і скульптурай як найважнейшым сродкам у гэтым дыялогу. У сваю чаргу кніга раскрывае традыцыі і формы дыялогу паміж архітэктарай і грамадствам у сувеснай і беларускай гісторыі дойдзітства з выкарыстаннем сінтэзу мастацтваў. Фотавыстаўка адлюстроўвае прыклады сінтэзу архітэктуры і іншых жанраў мастацтва, што захаваныя ў розных кутках Беларусі.

✓ **4 чэрвеня ў Літаратурным музеі** Петруся Броўкі ў рамках штомесячнага культурніцкага праекта «Амазонкі беларускай паэзіі» адбылася **тэатралізавана-інтэрактыўная дзея «Ларыса Геніюш — у пошуках сапраўднага Мужчыны»**.

Нязломная, моцная, мужная, смелая, непрымырляя... Аўтар экспрэсіўных патрыятычна-пафасных вершаў і нечаканых, поўных вострага гумару дзіцячых твораў. Ненавідзела мясцовае зэльвенскае начальства і любіла Пятра Машэрава. Усё жыццё пражыла з адным мужчынам, крывізілася на яго, лічыла вінаватым у сваіх няшчасцях, але не кідала і апякала, як дзіцёнка. Пра гэтыя ды іншыя факты з жыцця легенды айчынай паэзіі можна было пачуць пад час імпрэзы, якую стварыў і вёў Васіль Дранько-Майсюк, у ролі Л. Геніюш — Анастасія Шпакоўская (Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя Максіма Горкага).

✓ Ці гатовы кожны з нас мяняць горад у лепшы бок? Калі ёсць ідэі, ці шукаюць людзі аднадумцаў? Пра гэта ішла размова **4 чэрвеня** на этвэроўскай «Minsk Change Makers». Гэта супольнасць людзей, для якіх важныя новыя знаёмствы, ажыўленыя абмеркаванні. Першы аўторак кожнага месяца арганізатары абіраюць актуальную тэму для Мінска і запрашаюць у сталічны культурны цэнтр «Корпус» да абмеркавання ўсіх зацікаўленых. Гэтым разам размова ішла пра бізнес у горадзе. Як бары, кавярні, культурныя прасторы і крамы мяняюць гарадское асяроддзе і гараджанаў? «Мы верым, — значаюць стваральнікі «Minsk Change Makers», — што пад час кожнай нашай размовы нараджаецца калі не ісціна, то дакладна нешта ўнікальнае, новае і цікавае».

Царкоўнае краязнаўства

100-годдзе ахвярнай смерці Канстанціна Жданава

**Першы
навамучанік XX ст.**

Па дабраславенні архіепіскапа Полацкага і Глыбоцкага Феадосія на тэрыторыі Полацкай епархіі праходзяць памятныя мерапрыемствы, прысвечаныя 100-годдзю з дня пакутніцкай смерці іерэя Канстанціна Жданава. Цягам многіх гадоў прыхаджане Шаркаўшчынскага Свята-Успенскага храма, будаўніком і настацелем якога і быў айцец Канстанцін, хадзілі аб яго кананізацыі. Дзякуючы іх намаганню свяшчэннамучанік Канстанцін стаў першым навамучанікам XX ст., кананізаваным у Полацкай епархіі.

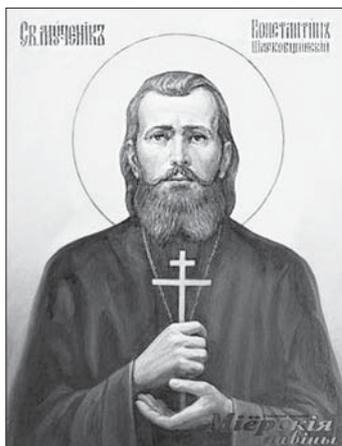
Гісторыя хрысціянства мае шмат прыкладаў ганення за веру ў розных частках свету. Нашыя землі, мінулае стагоддзе — не выключэнне. Згодна з дэрэвалюцыйнай статыстыкай, напрыкладні 1913 г. у межах Мінскай, Полацкай, Літоўскай, Магілёўскай і Гродзенскай праваслаўных епархіяў, дзе жыла найбольшая колькасць беларусаў, было звыш 3,6 тыс. царкваў, 470 капліцаў, 34 манастыры, дзейнічалі духоўныя семінары і вучылішчы. Пры прыхадскіх храмах існавала 4 247 пачатковых школаў. Праваслаўе вынавала больш за 5,5 млн чалавек. З першых дзён рэвалюцыі 1917 г. царкву аддзялілі ад дзяржавы, закрывалі і разбуралі храмы і манастыры.

Праваслаўная царква захавала памяць аб пакутніцкім подзвігу настацеля Шаркаўшчынскага Свята-Успенскага храма іерэя Канстанціна Жданава, закатаванага ў 1919 г.

Вытокі подзвігу

Свяшчэннамучанік Канстанцін нарадзіўся 22 сакавіка 1875 г. у мястэчку Стара-Шаркаўшчына Дзісенскага павета Віленскай губерні (цяпер — гарадскі пасёлак Шаркаўшчына) у сям'і мясцовага святара, які па сканчэнні духоўнай семінары выкладаў у народных вучылішчах Цвярской і Ковенскай губерняў, быў настацелем Свята-Успенскага храма ў мястэчку Стара-Шаркаўшчына. Матушка Сафія займалася выхаваннем дзяцей, спявала ў царкоўным хоры. У сям'і Жданавых было дзевяць дзяцей: Уладзімір, Канстанцін, Надзея, Іван, Вера, Ювеналій, Аляксандр, Любоў, Марыя. Старэйшыя дзеці вучыліся ў Вільні: хлопчыкі — у духоўнай семінары, дзяўчынкі — у закрытай жаночай гімназіі. Пасля смерці маці Канстанціну давялося пакінуць вучобу ў семінары, каб дапамагчы бацьку ў выхаванні малодшых братоў і сёстраў. Ён працаваў на Палескай чыгунцы, у Палтаўскім аддзяленні Дзяржаўнага банка. Здаўшы экзамены па багаслоўскіх навуках, служыў дыяканам у царкве Юдзішчана Дзісенскага павета. Пасля смерці бацькі 19 гадоў быў настацелем Свята-Успенскага храма ў Стара-Шаркаўшчыне.

Мясцовыя жыхары успаміналі пра іерэя Канстанціна, як пра выдатнага прапаведніка, строгага ў пытаннях веры, разам з тым спагадлівага, міласэрнага да людзей. Ён ладзіў прытулкі для дзяцей-сіротаў, дапамагаў усім, хто аказаўся ў бядзе. Выкладаў

Закон Божы ў народных вучылішчах, за што быў заахвачаны медалём «У памяць 25-годдзя царкоўна-прыходскіх школ». Меў нямаля царкоўных узнагародаў.

Па ініцыятыве святара на месцы былога храма быў узведзены новы са званіцай у франтоннай частцы. Пасільныя ахвяраванні ўносілі прыхаджане, значная частка сродкаў на будаўніцтва царквы, згодна з Указам імператара Мікалая II, выдадзеная з дзяржаўнай казны. На грошы маскоўскіх купцоў, заможных людзей набылі абразы, вялікі зван, кіпарысавы прастол, зрабілі іканастас з залатым аздабленнем, які і цяпер упрыгожвае храм.

13 лістапада 1912 г. па дабраславенні архіепіскапа Літоўскага і Віленскага Агафангела святыню асвяціў Дзісенскі благачынны Мікалай Рафаловіч у саслужэнні айца Канстанціна. Дарэчы, і цяпер у храме захоўваецца абраз святога роўнаапосталнага Канстанціна. Памятны надпіс пры ім патлумачвае, што ікона ў 1910 г. усталяваная «в благодарное и молитвенное воспоминание нам и нашим потомкам о нашем настоятеле — отце Константине Димитриевиче Жданове, соорудившем наш сей храм своими заботами и трудами на пожертвования благотворителей».

Епіскап Феадосій пад час урачыстасці ў Дзісне

Шлях у вечнасць

Пастырская служэнне бацькошкі Канстанціна праходзіла ў пераломныя часы — Першая сусветная вайна, рэвалюцыя 1917 года, устанавленне савецкай улады...

29 жніўня 1916 г. Стара-Шаркаўшчынскі прыход наведваў архіепіскап Віленска-Літоўскі Ціхан, будучы Патрыярх Маскоўскі і ўсяе Русі. У тым жа годзе іерэя Канстанцін быў зацверджаны загадчыкам эвакуацыйнай у Стара-Шаркаўшчыну Беразвецкай жаночай другакласнай школы (цяпер Беразвецка — украіна г. Глыбокага).

У лістападзе 1918 г. нямецкія войскі пакінулі Дзісенскі павет, а ў снежні тут стварылі павятова камітэт Расійскай Камуністычнай партыі бальшавікоў, перад якім стаяла задача на гэтай тэрыторыі ўстанавіць савецкую ўладу. У той час у мястэчку Стара-Шаркаўшчына актыўна дзейнічала камуністычная ячэйка, члены якой без даў прычыны пераследавалі, расстрэльвалі непажаданыя новай уладзе людзей. Прадстаўнікоў духавенства, манахаў лічылі «ворагамі народа». І, вядома ж, не маглі абсціць увагай а. Канстанціна, які заклікаў вернікаў захоўваць евангельскія заповеды. Увесну 1919 г. яго арыштавалі. Прыхаджане спрабавалі вызваліць бацькошу, збіралі подпісы, прапаноўвалі выкуп.

Разумеючы, што вернікі не дадуць у крыўду святара, бальшавікі накіравалі затрыманага ў Дзісну, дзе сярод арыштаваных знаходзіўся і настацель язенскай (цяпер — Мёрскі раён) Спаса-Праабражэнскай царквы айцец Міхал Сіняўскі. У ноч на 29 красавіка канваіры расстралілі многіх затрыманых. А. Міхал пабачыў, што іх канваіры п'яныя, таму прапанаваў іерэю Канстанціну бегчы, на што той адказаў: «Я нікому нічога дрэннага не зрабіў. Што Бог пашле, тое і буду царпець».

Канваіры Фама Батвінёнак, Аляксандр Ліпскі, Міхал Ваштай прымуслі бацькошу капачэ сабе магілу. Ён прасіў іх не ўчыняць грах забойства. У адказ атрымаў удары рыдлёўкай, яму перабілі галенку, адсеклі левую ступню.

Потым забойцы спыталі, ці мае ён апошняе жаданне перад смерцю. Бацькошка папрасіў дазволу памаліцца. Праз некаторы час канваіры аглушылі яго ўдарам па галаве, закідалі зямлёй. Свяшчэннамучанік памёр не адразу. Спрабаваў выбрацца з магілы, аднак не хапіла сілаў, паветра.

Аб перадсмяротных пакутах а. Канстанціна расказаў пазней настацель язенскай царквы М. Сіняўскі.

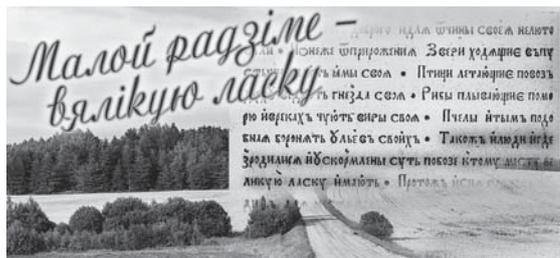
25 чэрвеня 1919 г. іерэя Канстанціна апранулі ў адзенне святара і пахавалі пад алтаром дзісенскай могілкавай Свята-Адзігітрыёўскай царквы, дзе ён спачываў амаль 90 гадоў. Цяпер мошчы свяшчэннамучаніка знаходзяцца ў дзісенскім храме Уваскрэсення Хрыстовага (дарэчы, там жа захоўваецца чудатворны абраз Смаленскай Божай Маці «Адзігітрыя», які прыплыў сюды па рацэ шмат стагоддзю таму).

Дні памяці

Сёлета 29 красавіка, у дзень пакутніцкай смерці свяшчэннамучаніка Канстанціна, у праваслаўных храмах Шаркаўшчыны прайшлі богаслужэнні. Па заканчэнні Боскіх Літургіяў з царкваў Успення Найсвятой Багародзіцы і іконы Божай Маці «Усіх смуткуючых Радасць» былі арганізаваныя хрэсныя хадзі да помніка свяшчэннамучаніка Канстанціна, што ўстаноўлены ў гарадскім пасёлку па прапанове ўладцы Феадосія. Там адбыўся малебен. 10 мая ў раённым Доме культуры прайшлі святочныя мерапрыемствы, прысвечаныя памяці святара. Была арганізаваная тэматычная выстаўка. 14 мая вялікі хрэсны ход з Шаркаўшчыны накіраваўся ў Дзісну. 16 мая ў храме Уваскрэсення Хрыстовага прайшло саборнае набажэнства духавенства Полацкай епархіі. Боскую літургію ўзначаліў архіепіскап Полацкі і Глыбоцкі Феадосій. Звяртаючыся да вернікаў, ён сказаў, што полацкая зямля — святая, з глыбокай даўняй славіца ўгоднікамі Божымі. Сярод іх — і прэсвітар К. Жданаў, які годна вытрымаў выпрабаванне верай. Высокаю царкоўнаю ўзнагародаю — паліцай — пад час урачыстасці быў узнагароджаны настацель дзісенскага храма Уваскрэсення Хрыстовага Геннадзь Каранеўскі. Яго ж і благачынага Мёрскай акругі протаіерэя Віктара Вабішчэвіча Уладыка ўзнагародзіў епархіяльным медалём Свяшчэннамучаніка Шаркаўшчынскага К. Жданава II ступені. А за руліваасць на ніве царкоўнай сярод узнагароджаных гэтым жа медалём — краязнаўца з Дзісны Пётр Баговіч.

Боская літургія адбылася ў Дзісне і 4 чэрвеня, бо ў гэты дзень восем гадоў таму адбылося Богаслужэнне з чынам кананізацыі свяшчэннамучаніка Канстанціна. 20 жніўня, у дзень, калі знойдзеныя яго мошчы, пройдзе ў Дзісне яшчэ адна урачыстая служба.

Падрыхтаваў паводле публікацый у газеце «Мёрскія навіны»
Уладзімір ПУЧЫНСКІ
Фота з сайтаў мёрскай раённай газеты і Полацкай епархіі

У Пружанскай цэнтральнай раённай бібліяцецы імя М. Засіма прайшоў вечар памяці, прысвечаны гісторыку і краязнаўчу Міхаілу Шульману.

Міхаіл Аркадзевіч не быў пружанцам ад нараджэння, але здабыў доўгую памяць аб сабе менавіта на нашай зямлі. Дарога ад сталіцы СССР да невялічкага правінцыйнага гарадка Пружаны пачалася ў 1945 годзе, калі юнак быў прызваны ў армію. За час службы скончыў ваенную школу павятраўных стралкоў. За смеласць і адвагу быў узнагароджаны медалём «За баявыя заслугі», а ўсяго за сваё жыццё атрымаў 11 урадавых узнагародаў.

Як прызыўнік 1927 года нараджэння, служыў не тры гады, а дзесяць. Спачатку ва Усходняй Прусіі, а затым у Пружанах, у ШМАСе — школе малодшых авіяцыйных спецыялістаў. У першыя пасляваенныя гады салдатам не дазвалялася завочна вучыцца, што вельмі непакоіла юнака. Скончыўшы школу з залатым медалём, ён марыў атрымаць вышэйшую адукацыю. Камандзір часці даведзеўся аб яго жаданні і звярнуўся да маршала С. Цімашэнка з просьбай зрабіць выключэнне для таленавітага салдата. Дазвол быў атрыман. Так стралок-радзец Шульман стаў студэнтам-за-

вочнікам Маскоўскага гісторыка-архіўнага інстытута. Пасля завяршэння ў запас, а адбылося гэта ў 1955 годзе, Міхаіл Аркадзевіч застаўся ў Пружанах. Некаторы час працаваў у ваенгандлі, райкаме партыі, а потым стаў настаўнікам. Пашанцавала тым дзецям, у якіх ён выкладаў гісторыю.

дарослых. Ён арганізоўваў патрыятычныя клубы ва ўсіх навучальных установах, дзе працаваў. Следзпыты вялі актыўную перапіску з ваеннымі ведамствамі, архівамі, дасылалі лісты ўдзельнікам вайны і іх родным, наведвалі мясціны, дзе ішлі баі, сустрэкаліся з відавочцамі тых падзеяў. Так паступова адкрываліся невядомыя старонкі гераізму нашых салдатаў і афіцэраў. Напрыклад, у горадзе хадзілі чуткі пра таран, які здзейсніў савецкі лётчык у самым пачатку вайны, але ніхто не ведаў яго імя, прозвішча, нумар авіяпалка. Устанавіць ісціну ўдалося ў 1967 годзе клубу «Гвардзеец», які існаваў пры СШ № 1. Па ўспамінах генерал-маёра авіяцый ў адстаўцы, Героя Саветскага Саюза, былога лётчыка 33-га авіяцыйнага знішчальнага

Лысенку, які пазней даслаў свае ўспаміны пра бой у Пружанах 23 чэрвеня 1941 года.

Запамінальнымі былі таксама сустрэчы з удзельнікамі баёў. Міхаіл Аркадзевіч па характары быў вельмі таварыскім чалавекам. У кола яго добрых знаёмых уваходзілі людзі розных прафесіяў, пасадаў. Былі сярод іх нават генералы і маршалы: П. Батаў, І. Ваграмян, І. Коней. Са сваімі юнымі сябрамі ён мог спакойна, без папярэджвання, прыехаць у Маскву да палкоўніка ў адстаўцы В. Багамолава, былога намесніка камандзіра 60-га танкавага палка 30-й танкавай дывізіі. Васіль Васільевіч пачаў вайну і кончыў яе ў Пружанах, таму яго ўспаміны былі вельмі каштоўныя. Сустрэкаліся пружанцы і з пісьменнікамі-франтавікамі К. Сі-

следзпытаў быў апісаны ў кнігах «Эпоха в лицах», «Герои Бреста». Часта на старонках раённай газеты друкаваўся сам Міхаіл Аркадзевіч. У цэнтральнай раённай бібліяцецы захавалася больш за 40 яго краязнаўчых артыкулаў. Усе выданні пад час мерапрыемства былі прадстаўлены на выставе «Памяць скрозь гады».

Апошнія 25 гадоў сваёй настаўніцкай дзейнасці Шульман працаваў намеснікам дырэктара па выхаваўчай рабоце ў Пружанскім сельскагаспадарчым тэхнікуме. Разам з энтузіястамі стварыў тут «Залу Перамогі». Ідэя ўзнікла пасля сустрэчы студэнтаў з удзельнікамі штурму рэйхстага, якая адбылася ў Маскве ў 1973 годзе. Гісторыка зацікавілі надпісы, якія стыхійна ўзніклі на рэйхстагу. Ён марыў даведацца аб кожным, хто распісаўся на будынку, каб потым стварыць музей і выдаць кнігу «Аўтографы Перамогі». Праца была зроблена вялікая, але ўбачыць кнігу Міхаіл Аркадзевіч не паспеў. Шматгадовы карпальны пошук застаўся незавершаным.

Міхаіл Аркадзевіч у свой час быў самым вядомым гараджанінам Пружанаў. Яго рэдка можна было ўбачыць аднаго на вуліцы. Звычайна побач з ім былі яго маладыя аднадумцы. Але самае галоўнае, што яго апантаную пошукавую дзейнасць на працягу многіх гадоў падтрымлівала сям'я. Жонка Фіра Ісакаўна трапіла ў Пружаны пасля заканчэння Кіеўскага педагагічнага інстытута. Працавала настаўніцай 39 гадоў і ніколі не пашкадавала, што засталася жыць у невялікім гарадку. Памятаючы сваю малую радзіму і па-магчынасці працягваючы справу бацькі сны Міхаіла Аркадзевіча. У 2011 годзе Дамітрый Шульман за свой кошт выдаў кнігу «Міхаіл Шульман. Жыццё, адданая солдатам», а праз год кніга Палаца культуры за яго сродкі быў устаноўлены помнік «Удзельнікам Перамогі».

Чалавек жыўе, пакуль яго памятаюць. Міхаіл Шульман заслужыў, каб памяць аб ім была доўгай. Няхай ён не будзе забыты, а справу яго прадаўжачо яго паслядоўнікі.

Вольга МАКАРЧУК
Фота аўтара

Гартаючы старонкі лёсу

Кожны ўрок ператвараўся ў захапляльную экскурсію ў мінулае. Разам з вучнямі стаў вывучаць Пружаншчыну, з'явіліся нечаканыя знаходкі і адкрыцці. Так, у 1960 годзе, за 12 кіламетраў ад горада быў выяўлены курганны могільнік дрыгавічой XI — XII стагоддзяў.

Але галоўнай справай жыцця стала стварэнне школьных музеяў, прысвечаных трагічным і гераічным дням Вялікай Айчыннай вайны на Пружаншчыне. Энтузіястаў хапала, Шульман умеў захапіць ідэяй, прыцягнуць у пошукавую працу дзяцей і

палка Івана Паўлавіча Лавейкіна, першы павятравы таран над Пружанами адбыўся ў 5 гадзінаў 20 хвілінаў 22 чэрвеня 1941 года. Лётчыкам, які такім чынам знішчыў варажы самалёт, быў Сцяпан Мітрафанавіч Гудзімаў. Аповед генерал-маёра павердзіла і выпіска з «Журнала баявых дзеянняў 33-га авіяпалка». Хлопцы на чале з Міхаілам Аркадзевічам адшукалі таксама рэшткі самалёта героя, месца яго падзення. Сёння ў Пружанах імя адважнага лётчыка носяць вуліца і сквер. Сюды, аддаць даніну памяці, прыязджаюць з Валгаградчыны яго землякі.

Яшчэ аднаго абаронцу знайшлі па старым сямейным фотаздымку. Ведалі толькі імя танкіста — Фёдар, і што ён валяў у Іспаніі. Як сапраўдны дарослы следчы вывучалі гэты фотаздымак падлеткі. І знайшлі зачэпку. Толькі праз павелічальнае шкельца выраза на быў бачны значок дэпутата Вярхоўнага Савета БССР. У адпаведны ўстаноў паслалі лісты. Так знайшлі камандзіра танкавага батальёна Фёдара

манавым, Я. Далматоўскім, І. Эрэнбургам.

Так дзякуючы сур'ёзнай пошукавай працы пад кіраўніцтвам М. Шульмана пружанцы па крупніках збіралі сваю гісторыю «саракавых-паракавых», а больш за 2 000 сваякоў і блізкіх герояў даведзілі аб лёсе родных. Ва ўсе канцы былога СССР ішлі лісты. Іх колькасць у 1960-я гады была настолькі вялікая, што па прапанове Шульмана і пры падтрымцы кіраўніцтва Брэскага абласнога ўпраўлення сувязі ў СШ № 1 з'явіўся свой паштовы штэмпель, якім можна было гасіць маркі.

Экспазіцыі школьных музеяў, створаныя Міхаілам Аркадзевічам, не аднойчы займалі першыя месцы ў БССР і СССР, а сябры патрыятычных гурткоў удзельнічалі ва Усесаюзных злётах следзпытаў.

Аб пружанцах і іх патрыятычнай дзейнасці неаднойчы пісалі журналісты. Так, кніга Міколы Зяньковіча «Тайна знойдзенай гільзы» выйшла ў выдавецтве «Народная асвета» ў 1970 годзе накладам 13 тыс. асобнікаў. Пазней вопыт

Да ветэранаў раёна

У Карэліцкім раёне адбыліся святочныя імпрэзы, прысвечаныя Дню Перамогі. У рамках рэспубліканскай акцыі «Беларусь памятае» праведзеная аўтаакцыя «Гваздік».

У маршрут увайшлі адрасы людзей, якія заваявалі мірную будучыню для нашчадкаў. З кветкамі ў руках і паштоўкамі з цёплым віншаваннем моладзь падзякавала ветэранам Вялікай Айчыннай вайны за перамогу і спакойнае жыццё на зямлі.

Ветэран вайны Пётр Шаўко з аг. Краснае сустрэў гасцей у двары хаты. Нягледзячы на ўзрост, Пётр Іосіфавіч актыўны і пазітыўны. Блакадніца Ленінграда Зінаіда Ляшчынская

з в. Загор'е таксама пачула словы падзякі за перажытыя выпрабаванні. Шчыра ўзрадавалася гасцям ветэран вайны Анастасія Грышына. Далей маршрут ляжаў да Уладзіміра Пліско з в. Мінакі. Не засталася без увагі і Вольга Хіневіч з в. Кожава. Цёплыя словы віншаванняў пачуў і Міхаіл Харута з аг. Аюцавічы. Заірнулі ўдзельнікі аўтаакцыі да Паўла Бычко з г.п. Мір.

У завяршэнне акцыі яе ўдзельнікі ўсклалі кветкі да помніка ў в. Пясочная.

Аксана ЯНУШ,
Вікторыя КАСЦЮК
Фота аўтараў

Веркаўляны.

Хроніка некалькіх сям'яў

Паселішча Веркаўляны нельга назваць вёскай, але і да хутарскога статусу аднесці яго немагчыма. Для вёскі – замалая, для хутара – завялікая, бо налічвае чатыры падворкі. Знаходзіцца на Вілейшчыне – як ехаць з Карпавічаў на Лоўцавічы, акурат паміж невялікімі вёскамі Шашокі і Бацюзьына.

Паселішча размешчанае на ўзвышшы і крыху воддаль ад жвіровай дарогі. Спрадзеку і яшчэ пару дзясяткаў гадоў таму засяляліся збажыной палеткі, саджалася на іх бульба, хвалюваўся сінявой лён. Цяпер матужна-прырода «засявае» калісіці ўраджайныя палеткі дзікай расліннасцю. Яшчэ ад дарогі бачныя аляя векавых ліпаў і таполяў, старадаўні сад, цудам ацалелы журавель у доле пры ручаі.

Я ішоў да першага добраўпарадкаванага падворка без усялякай надзеі атрымаць хоць якія звесткі. Надзеі не было, але мяне цягнула да тых векавых ліпаў і таполяў. Позірк пераеў на падворак. У тым старадаўнім, але дагледжаным садзе стаіць з пайсотні паліныя карнікоў, воддаль садовая тэхніка, гуляе дзятва – звычайнае леўшча гараджанаў. Я аптымістычна рушыў наперад. Высветлілася, што гэта іх бацькоўскі дом, дзе цяпер стала жыць сама гаспадыня, Тамара Сянько (Кулеш), 1933 г.н. Нягледзячы на ўзрост, яна адчувае сябе добра і пагадзілася распавесці пра лёс свой і родных, згадаць іншых, каго ведала.

Нарадзілася Тамара Васільеўна ў 1933 годзе за 7 верстаў ад Веркаўлянаў у вёсцы Куляшы. Сям'я была шматдзетнай, але і самай заможнай сярод сялянства. Дзед Якаў Кулеш з братам Адамам у XIX стагоддзі ў Куляшах валодаў 20-гектарным кавалкам зямлі (у тым ліку 2 га лесу). Адама не вельмі цягнула да зямлі, таму ў канцы 1917 года, прадаўшы сваю долю зямлі брату Якаву, з сям'ёй з'ехаў па «лёгка» хлеб кудысьці на Поўнач. Пасля чаго сувязь з ім абарвалася назавжды.

З удвая павялічанай гаспадаркай старому Якаву было не пад сілу спраўляцца, таму перадаў усю зямлю свайму адзінаму сыну Васілю. Былі яшчэ і дзве дачкі, Спепаніда і Настася, але ў той час зямлі ў спадчыну перадавалася толькі па мужчынскай лініі. У Васіля сям'я разрасталася, і да 1933 года мелі васьмь дзяцей (6 дачок і 2 сыны).

Васіль Якаўлевіч, 1882 г.нар., быў фізічна вельмі моцным, працавітым, кемлівым і руплівым гаспадаром. Абавязкі падзяляліся так, каб кожны займаўся тым, у чым меў большыя здольнасці. Таму гаспадарка ніколі і не была ў заняпадзе. Але каб апрацаваць 20 га зямлі, толькі працавітых рук было недастаткова. Таму меліся 3 кані і ўсе неабходныя прылады. Гаспадар набываў у Вільні нават конную касілку, жнярку ды малатарню. Жывёнасці трымаў ніяма: 3 каровы, цёлкі, парсюкі, авечкі, куры з гусямі ды індкі.

Куляшы былі набожнымі людзьмі. Сам Васіль пастаянна знаходзіў час прыслужваць у Хаценчыцкай царкве. Тут часта ладзілі фестывалы, куды з'язджаліся вернікі з усёй акругі. Аднойчы ў Хаценчыцах на фэсце прыезджы з Пляшчанаў Сямён Карповіч заўважыў вельмі прыгожую маладзіцу, якая спявала ў царкоўным хоры. Пацікавіўся ў свайго сябра Васіля з

Куляшоў, хто яна такая. Стык гэта ж мая дачушка старэйшая, Марыльчэчка», – адказаў той. «А колькі ж іх у цябе?» – «Не хвалюся, – кажа той, – на ўсіх жанікоў пляшчанскіх хопіцы!» Сямён і заняўся: «Ну, калі такі выбар вялікі, праз тыдзень сватоў чакай. Каб дочки твае ў дзеўках не заседзеліся, Івана свайго сватаць прывязу».

Праз тыдзень С. Карповіч прывёз свайго Івана ў сваты. Але як дайшла справа да аглядзінаў, то на выбар маладому замест адной маці завяла ў святліцу ажно трох прыбраных дачок, якія ўжо былі на выданні. Для сватоў такі паварот быў вялікай прыемнай нечаканасцю. Уражаная трыной прыгажосцю, госці разгублена пераводзілі вочы, бо ўсе дзятчаты прыгажосцю не саступалі адна адной. Але выбар усё ж прыпаў на Марыю. Пасля вясяліся яна, забраўшы пасаг, пераехала да Івана. У маладых нарадзіліся дзеці Аляксандра, Зінаіда, Яўгенія. Пабудаваліся, абавязаліся гаспадаркай. Калі бацькам была патрэбная падмога, маладыя свае справы пакідалі на пасля, ішлі да родных. Жылі ва ўзаемным каханні, марылі і спадзтва-

ліся на лепшую будучыню.

Верасень 1939 года ўнёс свае карэкціроўкі, прыйшлі Саветы. Паводле законаў новай улады, калі ў кагосьці з сялянаў было 10 га зямлі, тыя лічыліся кулакамі і падлягалі раскулачванню. А ў В. Куляша было 20, таму падпадаў пад першачарговае раскулачванне, а ўся сям'я – пад дэпартацыю ў Сібір. Але Бог, мабыць, аберагаў ад раскулачвання, хоць і чакалі амаль два гады кожную ночку. Магчыма, дапамагло тое, што брат Тамары Васільеўны, Канстанцін, у 1940 годзе пайшоў добраахвотнікам у Чырвоную Армію. За ўвесь даваенны час, акрамя экспрапрыяцыі дзвюх кароваў і абкладання вялікімі падаткамі ў выглядзе харч-разбёрсткі, ніякіх патрабаванняў да сям'і Саветы не прад'яўлялі. Уся 20-гектарная зямля, хоць і не была ўжо ва ўласнасці Куляшоў, але заставалася ў поўным іх карыстанні.

Вайна з фашыстамі прынесла новыя выпрабаванні. Адрозж у Хаценчыцах немцы пачалі ствараць ваенны гарнізон, для будоўлі яго ўмацаванняў скарыстоўвалі савецкіх ваеннапалонных.

Тамара Сянько (Кулеш)

Таксама з навакольных вёсак зганялі мужчынаў. І Карповіча, як ужо адзінага ў акрузе цесляра-спецыяліста, першым забралі будаваць дзоты. 11 савецкіх ваеннапалонных камандзіраў і камуністаў фашысты расстрэлялі дзесці пад Мардасамі, а радавых рассялілі ў бліжэйшых вёсках. Старэйшым і адказным за будоўлю быў прызначаны І. Карповіч. Гэта супрацьвольнае прызначэнне для Івана і яго жонкі Марыі праз паўтара года скончыцца вельмі трагічна.

Пасля пабудовы дзотаў і 25-метровага падземнага пераходу, што звязваў адзін дзот з кулямётнай кропкай, абсталяванай на царкоўнай званіцы, сялянаў адпусцілі па дамах. А ваеннапалонных чырвонаармейцаў немцы ўжо мелі намер адправіць у Раёўку на перасылку. Але ўмяшаўся ў гэта псаломшыцкі Сцяпан Ляшквіч, былы афіцэр царскай арміі, які валодаў нямецкай мовай і таму быў прызначаны перакладчыкам. Ён нейкім чынам утаварыў нямецкае камандаванне не адпраўляць палонных у лагер, а пакінуць у зоне гарнізона. Маўляў, недахоп працаўнікоў можа негатыўна адбіцца на ўборцы ўраджая, а значыць, і на збожжанарыхтоўцы для нямецкай арміі. Неўзабаве прыйшоў загад «прыпісаць» палонных у вёсках, са штодзённым адзначэннем у камендатуре. У псаломшыцка Хаценчыцкай царквы С. Ляшквіча гэта быў першы дабрачынны ўчынак па выратаванні савецкіх людзей ад лагера. Аднак ён меў трагічны працяг. Адзін з выратаваных «аддзячэў» Ляшквічу чорнай падзякай – стаў забойцам сям'і яго лепшых сяброў. Магчыма, і самога С. Ляшквіча. Той 26-гадовы былы радавы чырвонаармеец Іван Белік быў родам з Алтайскага края, адукацыя ніжэйшая, у палон здаўся ў пачатку восені 1941-га. Хаценчыцкай камендатурай быў «прыпісаны» ў вёсцы Заельнікі, да Івана Грынкевіча. Вясной 1942 года з іншымі ваеннапалоннымі сышоў у лес, у партызанскі атрад «Штурм» Барыса Луніна. З часам атрад разросся да брыгады «Штурмаўна», якая хоць і ваявала і нядрэна, але, як лічаць мясцовыя, наскрозь была пранізана анархіз-

мам, бо ў брыгадзе квітнелі п'янтва, разбэшчанасць. Рабаванні, гвалт жанчынаў, беспадстаўныя забойствы мірных жыхароў вымушалі людзей пакідаць свае хаты і шукаць паратунку ў родных бліжэй да нямецкіх гарнізонаў. У падкантрольных лунінцам вёсках заставаліся толькі лічаныя жыхары, якім не было да каго падацца.

Аднойчы, успамінае Тамара Васільеўна, пасля чарговай блакады яны ўсёй сям'ёй вярталіся ў Куляшы са сваіх сховішчаў з пазачарнянскага ляснага масіву Калюці. Разам з усімі хавалася і сям'я Марыі, старэйшай сястры Тамары Васільеўны. Марыя з Іванам у Хаценчыцах папрасілі дзеда Васіля дазволіць сваім дзецям Аляксандру, Зінаідзе і Яўгенію з тыдзень пажыць у іх. Мабыць, штосьці надобрае ўжо прадчувалі, бо на развітанне моцна абнялі і пачалавалі дзетак, наказаўшы слухацца бабулю і дзядулю. Іван напаследак пагтурчыў з цесцем, каб той на ўсялякі выпадак ведаў, дзе закапае іх дабро. Пасля чаго сям'я Куляшоў рушыла на Куляшы, а Іван з Марыяй, некалькі разоў зірнуўшыся ўслед родным, падаліся на Пляшчаны. Больш іх жывымі родныя не ўбачылі. На наступны дзень муж з жонкаю прынялі лютую смерць ад байцоў партызанскай брыгады «Штурмаваная». Сам Белік не рашыўся прымаць удзел у расправе, бо сям'я неаднаразова карміла яго, апранала ды абагравала. Каб даведацца ў Карповічаў, дзе хаваць сваё дабро, забойцы моцна іх катавалі... Пра зайзвіста родныя даведліся толькі праз тыдзень. Івана і Марыю хавалі пагаемна, бо партызаны забаранялі хаваць тых, каго лічылі «зраднікамі». (Дарэчы, падобнае практыкавалася ў фашыстаў, яны таксама забаранялі адразу здымаць павешаных партызанаў.) Пасля пахавання дзед Васіль, забраўшы ўнукаў і дабро, якое не знайшлі забойцы ў адной яме, паехаў у Куляшы, як мага далей ад страшэннага месца. Туды партызаны неведзіліся нашмат радзей, затое немцы і паліцаі не давалі спакою.

Алесь РАТКЕВІЧ

(Працяг будзе)

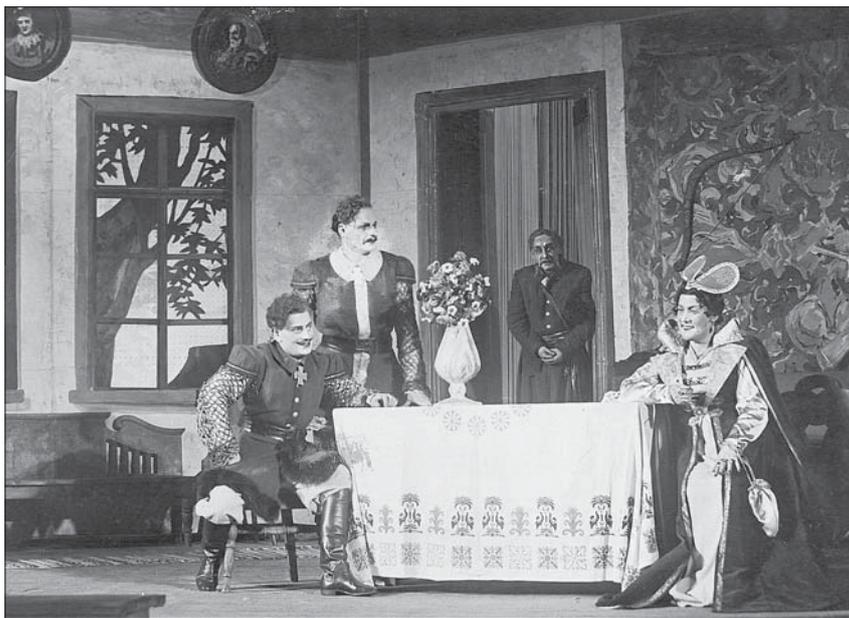

Да 200-годдзя з дня нараджэння Станіслава Манюшкі

(Заканчэнне артыкула. Пачатак у № 20)

Безумоўна, цэнтральнае месца сярод операў, напісаных Манюшкам у варшаўскі перыяд, займае «Страшны двор» (1865). Цудоўная, поўная гумару, шляхетнасці, найпрыгажэйшай музыкі опера была ўспрынятая польскім грамадствам не проста прыхільна — прэм'ера «Страшнага двара» ператварылася ў патрыятычную маніфестацыю. Таму царскія ўлады забаранілі манюшкаўскі шэдэўр пасля шостага паказу. Яно і зразумела: і года не прайшло пасля паўстання, задуманае якога балючка ўспрымалася беларускімі і польскімі дэмакратычнымі коламі. Прэм'ера «Страшнага двара» магла, на думку ўладаў (і не беспадстаўна), спрацаваць як дэтанатар новага грамадзянскага выбуху. Аналагі ў нядаўняй гісторыі былі. У 1830 годзе пастаўленая на сцэне тэатра ў Бруселі опера Даніэля Франсуа Эспры Абера «Нямая з Партычы» («Фенэла») стала той іскрай, якая распаліла рэвалюцыйнае вогнішча. Спектакль закончыўся. Гледачы выйшлі на цэнтральную плошчу горада

наму ў гісторыі вядома, што ў той бітве пад кіраўніцтвам Яна Сабескага ўдзельнічалі войскі Вялікага Княства Літоўскага. Такім чынам, Стэфан і Збігнеў вяртаюцца дадому — у Беларусь. А калі больш канкрэтна, дык — на Міншчыну. Бо пратапытам «страшнага двара» для Манюшкі паслужыў дзядзькаў Смілавіцкі замак. Яшчэ ў дзяцінстве, наведваючы родных у Смілавічах, Стасік пачуў паданне пра старадаўнія куранты гэтага замка. Стагодзі ніхто не заводзіў той гадзіннік, але час на час ён пачынаў іграць сам. Увасабленнем таго, з дзяцінства запалага ў душу падання, сталі ў оперы армі Скалубы і

Сцэна з оперы «Страшны двор». З удзелам М. Ворвулева ў ролі Збігнева, М. Лазарава ў ролі Стэфана, С. Друкер у ролі Часнаковай, М. Сярдобава ў ролі Мацея (1952 г.)

Пра опернае мастацтва Станіслава Манюшкі... і не толькі

Т. Ніжнікава ў ролі Ганны

і пакročылі па вуліцах з песняй неапалітанскіх рыбакоў, якая толькі што прагучала ў оперы. З гэтай маніфестацыі пачалося паўстанне, у выніку якога Бельгія здабыла дзяржаўную незалежнасць. Тое ж мы назіраем і ў Італіі: рымская, здаецца, прэм'ера оперы «Трубадур» Вердзі закончылася ўсеітальянскім паўстаннем карбанарыяў. Аж да 1877 года не з'яўляўся «Страшны двор» на сцэне. Манюшка яго ўжо не пачуў.

Хто не захапляўся чароўнымі мелодыямі арыяў Мечніка, Ганны, Стэфана ці фінальным мазурам! Але мала хто ведае, што і ў гэтай партытуры Манюшка выявіў сябе лівінскім патрыятам. Сутнасць у тым, што галоўныя героі оперы Стэфан і Збігнеў вяртаюцца дадому найверагодней пасля перамогі над туркамі ў бітве 1683 года пад Венаю. Дасведча-

М. Ворвулеў у ролі Збігнева

Стэфана (з курантамі). «Нешта няўлоўна роднаснае элегічным паланэзам Агінскага адчуваецца ў мелодыі старадаўніх курантаў», — спрыяўліва зазначае В. Рудзінскі. Любым паэтам С. Манюшкі праз усё жыццё быў Адам Міцкевіч. Ужо гаварылася, што, не напісаўшы на яго сюжэты ніводнай оперы, кампазітар у «Страшным двары» выкарыстаў асобныя сюжэтныя фрагменты «Пана Тадэвуша», адкуль, напрыклад, піша той жа В. Рудзінскі, «запавычана сварка палаяўнічых (другая карціна другога акта). Дзяўчаты, прыслухоўваючыся да яе, перакідаюцца жартамі, напяваюць вясёлыя песенькі пра зайца, які сядзіць на мяжы і смяецца з наймелых палаяўнічых».

Як А. Міцкевіч пасля паразы паўстання 1830 — 1831 гадоў у незваротным расстанні

з Айчынай з сумотна-светлай любоўю да яе творыць шырачэсную карціну нацыянальнага жыцця (пераважна ў шляхецкім асяроддзі) — эпічную паэму «Пан Тадэвуш, або Апошні наезд у Літве» (разортванне падзеяў у паэме заканчваецца 1812 годам), гэтак і С. Манюшка ўдалечыні ад родных мясцінаў творыць высокай прыгажосці музычную карціну з жыцця сваіх суайчыннікаў незабыўнага мінулага — оперу «Страшны двор», але ўжо пасля паразы паўстання 1863 — 1864 гадоў. У вернасці да зямлі, што іх узгадала, абодва вялікія мастакі

знаходзілі новыя духоўныя сілы і натхненне, а іхнія творы, жывыя і паўнакроўныя, неслі ў сабе надзею на свабоду, якую ў народа ўсё ж не забраць. Толькі так, напэўна, і маглі сапраўдныя мастакі-патрыёты ўдыхнуць у душы суайчыннікаў надзею на перамогу ў будучыні.

Яшчэ ў дзяцінстве захапіўся Манюшка сюжэтам трагедыі К. Дэлавія «Парыя». Ажыццэвіў жа задуманае — напісаць на гэты сюжэт оперу — толькі ў 1869 годзе. В. Рудзінскі пісаў: «Індускіх парый ён у думках бачыў апранутымі ў порткі беларускіх сялян і польскія

сярмягі». Маэстра схаваў мясцовыя рэаліі пераносам дзеі ў Індыю. Прыём вядомы і не новы, але варшаўскае грамадства не зразумела кампазітара і холадна ўспрыняла новую оперу, бо чакала чагосьці падобнага на «Страшны двор». Манюшка перажываў, хварэў і ў хуткім часе раптоўна і заўчасна памёр.

У многіх творах С. Манюшкі раскрываецца такое глыбока натуральнае асваенне і разам з тым глыбока самабытнае пераўтварэнне беларускага народнага меласу, рытмаў беларускіх народных танцаў, беларускіх сюжэтаў і драматургіі, што ўжо пры жыцці ў культурным асяроддзі на радзіме ён быў прызнаны нацыянальным гением. Так яго месца ў нацыянальнай культуры бачылі В. Дунін-Марцінкевіч, Уладзіслаў Сыракомля, паэнай Янка Купала, У. Дубоўка, У. Караткевіч, іншыя дзеячы нашай літаратуры і мастацтва.

Віктар СКОРАБАГАТАЎ,
Уладзімір МАРХЕЛІ,
Ганна КАРЖАНЕЎСКАЯ

Сцэна з оперы «Страшны двор». З удзелам Т. Ніжнікавай у ролі Ганны (1952 г.)

Вершаванае пра непаэтычнае

У рамках святкавання Дня Вялікай Перамогі і 75-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў бібліятэкары Карэліцкай раённай бібліятэкі ў рамках культурна-патрыятычнага праекта «Память о войне бессмертна» правялі паэтычны марафон «Мы о войне стихами говорим», які ўключыў літаратурны парад ваеннай кнігі «Святая памятная дата», віншаванне на мальберце «Спасибо за мирное небо» і акцыю «Ваенна-палявая пошта».

Для прысутных вершы пра вайну, пакуты савецкага народа, неймавернае жаданне жыць гучалі ў выкананні сябра Саюза пісьменнікаў Беларусі Святланы Кошур, мясцовых літаратараў Антаніны Аўчынікавай, Аляксандра Абадзінскага, Леанілы Дзянькевіч, вучаніцаў Ганны Кузьміч, Арыны Ханька, Маргарыты Баярэнка, Ксеніі Худоба, Софіі Трафімчык, а таксама супрацоўнікаў раённай бібліятэкі.

ахвочы меў магчымасць на мальберце пакінуць словы падзякі за светлы дзень, мірнае неба і шчаслівае дзяцінства, а таксама прыняць удзел у акцыі «Ваенна-палявая пошта» і напісаць пільмо-віншаванне ветэрану Вялікай Айчыннай вайны.

У завяршэнні прапанавалі кінастужку «Война. Остатся человеком».

*Наталія КАЗАРЭЗ,
метадыст Карэліцкай
раённай бібліятэкі*

Леаніла Дзянькевіч

У рамках культурна-патрыятычнага праекта кожны

Глядзей мастак на сонца...

Напрыканцы мая ў Лескаўскай сельскай бібліятэцы адбыліся вернісаж выстаўкі жывапісу ўраджэнца Мінскага раёна Мікалая Цудзіка «Прысвячэнне» і юбілейная вечарына «Калісь глядзей на сонца я...». Імпрэзы прымеркаваны да 70-годдзя з дня нараджэння Мікалая Макаравіча.

М. Цудзік быў сапраўдным беларусам. Усім сваім

жыццём і творчасцю паваяжаў, ушаноўваў і ўзбагачаў родную культуру. Яго карціны знаходзяцца ў прыватных калекцыях Францыі, Кітая, Японіі, Германіі, Італіі, Польшчы. Цудзік – гэта яшчэ скульптар, музыкант і артыст. Амаль заўсёды яму ўдавалася стварыць вясёлае і незабыўнае свята вакол сябе.

На мерапрыемстве прысутнічалі блізкія людзі творцы –

сваякі і сябры. Дзякуючы шчырасці гасцей вечарына атрымалася багатаю на прыемныя ўспаміны. Прагучалі вершы ў выкананні пляменніцаў мастака Таццяны Рапінчук і Валянціны Аўдзей. Малодшы брат – Васіль Цудзік – прадставіў малавядомы аўтапартрэт Міколы.

*Алена КАТКОЎСКАЯ,
Лескаўская сельская бібліятэка,
Мінскі раён*

Край таёмнай даўніны і легенды

Гумар – і спорту памочнік

У здаровым целе – здаровы дух! Гэты крылаты выраз вядомы кожнаму. Асабліва ўпэўненыя ў гэтым тыя, хто рэгулярна займаецца фізічнай культурай, а таксама тэя, хто любіць жарты, смех, гумар. Бо, як даказана жыццём, смех таксама дорыць чалавеку здароўе. А яшчэ больш цудоўна атрымліваецца, калі ў адным чалавеку спалучаецца і тое, і гэта. Як, напрыклад, у асобе пісьменніка Васіля Найдзіна. Ён, праўда, сам рэкордаў не паставіў, затое цудоўна ведае спартыўнае жыццё.

У свой час, калі В. Найдзін працаваў у «Вожыку», а потым у «Мінскай праўдзе», з-пад яго пера выйшла шмат разнастайных твораў спартыўнай тэматыкі, якія друкаваліся ў газетах «Фізкультурник Белоруссии», «ЛіМ», «Знамя юности», «Звязда» і іншых выданнях. Аўтар – заўзяты бальшчык, аматар спорту – пісаў заўсёды з веданнем справы. Нават кнігу аб спорце напісаў «Сустрэнемся ў Барселоне» (1991). Акрамя таго, у яго вялікі гумарыстычны талент, аб чым сведчаць кнігі гумару «Мужчынскі сакрэт» (1981), «Алдаю вам» (1984), «Кветка кактуса» (1992), «Анюціны вочкі» (2017), «Матропкі з малаткамі» (2018). Шматлікія гумарэскі, фельетоны, апавяданні змяшчаліся таксама ў калектыўных зборніках сатыры і гумару.

Дарэчы, тады, у кнізе «Сустрэнемся ў Барселоне», пісьменнік прадказаў поспех нашых спартсменаў, яго не падвяло прадчуванне іх дзяцінства. І сапраўды, менавіта там наш Віталь Шчэрба стаў шасцікратным алімпійскім чэмпіёнам. Ён стаў адзіным у гісторыі (не пльвец), які

выиграў шэсць залатых узнагародаў на адных гульнях такога ўзроўню. Пра гэта згадвае пісьменнік Іван Канановіч у прадмове да новай кнігі В. Найдзіна «Сустрэнемся на стадыёне» (Мінск: Чатыры чвэрці, 2019). І падкрэслівае: «...Кожная гадзіна, кожны дзень набліжаюць нас да адкрыцця П'Еўрапейскіх гульняў, якія будуць праходзіць у чэрвені 2019 года не дзесяці далёка-далёка, а на нашай зямлі, у нашай краіне.

А раптам аўтар і сёння прадчувае нешта адметнае, нечаканае і прыемнае?

Мы падтрымліваем яго. Тым больш, ад працятаных твораў, я перакананы, настрой у кожнага будзе цудоўны. І ў першую чаргу няхай ён будзе сонечным у спартсменаў...»

Зборнік склалі творы розных жанраў – ад гумарэска да апавяданняў, і ўсе яны – з добрай дабаўкай сатыры. Упэўнены, што ва ўсіх чытачоў кнігі «Сустрэнемся на стадыёне» з'явіцца добры настрой ад яе працятання.

Міхась СІВА

Чэрвень

16 – Волкаў Віталь Васілевіч (1939 – 2005), музыкант, педагог, заслужаны артыст Беларусі – 80 гадоў з дня нараджэння.

16 – Ельскі Аляксандр Карлавіч (1834, Ігуменскі пав. – 1916), беларускі гісторык, этнограф, краязнаўца, пісьменнік, перакладчык, публіцыст – 185 гадоў з дня нараджэння.

16 – Радзівіл Альбрэхт Уладзіслаў (1589, Нясвіж – 1636), дзяржаўны дзеяч ВКЛ, мецэнат – 430 гадоў з дня нараджэння.

16 – Рошчына Таццяна Іванаўна (1949, Мінск), бібліяграф, заслужаны дзеяч культуры Беларусі – 70 гадоў з дня нараджэння.

18 – Янчанка Алег Рыгоравіч (1939 – 2002), беларускі і расійскі арганіст, кампазітар, педагог, арганіст і першы дырыжор Мінскага камернага аркестра, народны артыст Расіі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР (1984) – 80 гадоў з дня нараджэння.

19 – Быкаў Васіль Уладзіміравіч (1924, Ушацкі р-н – 2003), беларускі празаік, грамадскі дзеяч, народны пісьменнік Беларусі, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя Якуба Коласа (1964), Дзяржаўнай прэміі СССР (1974), Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Якуба Коласа (1978), Ленінскай прэміі (1986), ўзнагароджаны ордэнамі Леніна, Працоўнага Чырвонага Сцяга, Чырвонай Зоркі, Айчыннай вайны 1-й ступені, медалямі – 95 гадоў з дня нараджэння.

20 – Раеўскі Валерый Мікалаевіч (1939, Мінск – 2011), рэжысёр, педагог, народны артыст Беларусі, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР (1985), Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1988), спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь (2002) – 80 гадоў з дня нараджэння.

20 – Сяргейчык Цімафей Мікалаевіч (1899, Глускі р-н – 1977), акцёр, народны артыст Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР (1946) – 120 гадоў з дня нараджэння.

21 – Говар-Бандарэнка Уладзімір Міхайлавіч (1914, Рагачоў – 1988), беларускі акцёр, заслужаны артыст Беларусі – 105 гадоў з дня нараджэння.

21 – Сержпутоўскі Аляксандр Казіміравіч (1864, Слуцкі пав. – 1940), беларускі фалькларыст, этнограф, мовазнаўца, публіцыст – 155 гадоў з дня нараджэння.

Народ сказаў...

– **Хто з вас бачыў смелага чалавека? – пытаецца настаўнік.**

– **Мой бацька самы смелы.**

– **Адкуль ты ведаеш, што ён самы смелы?**

– **Ён нават маме сказаў, што ні кропелькі яе не баіцца.**

Першы. Чаму ты другі тыдзень не размаўляеш з жонкаю?

Другі. Пасварыліся.

Першы. Гэта ж дрэнна.

Другі. Наадварт, добра – цэлы тыдзень жывем мірна...

– **Максім, чаму ты не жнішся? – пытае Васіль.**

– **Маю на гэта дзве прычыны: першая – жыццё**

мне яшчэ міла, а другая – не хачу з суседзямі сва-рыцца.

Малы просіць у маці ар-хай.

– Развяжы торбачку ды й вазьмі сам жменьку.

– Не хачу сам. Скажы, каб мне тата даў, – плача малы.

– Чаму? – пытаецца маці.

– А ў таты жменя большая.

Збіраліся мужык з жонкай на кірмаш. Жонка запазнілася выпаліць печ і згатаваць ежу. Але вось капуста заварылася. Жонка налівае міску капусты мужыку, а сама садзіцца есці сала, што варылася ў капусте, ды кажа:

– **Гэта я, Янук, каб скарэй, а то пакуль ты пад'ясі капусты ды за сала возьмешся, то і на кірмаш позна будзе.**

Паеўшы капусты, Янук пайшоў запрагаць каня, а Еўка ззаду за Януком з хаты ўўселася ў санях. Янук падаў каня да глобляў, перакінуў повад каню на шыю, узлез на каня і кажа:

– **Гэта я, Еўка, каб скарэй, каб не спазніцца на кірмаш.**

І памчаўся верхам за варты.

Паводле зборніка «Беларускія народныя жарты» (сабраў Змітро Бяспалы; Мінск, 1970)

На паграніччы.

Паліцыянт (у вагоне): „Доводы! панове, доводы!...“ (зн. пашпарты! грамадзяне, пашпарты!)
Сяляне (адзін да другога): Што яны здурнелі, ці што!

— **Хто-ж ім з вагону ў ваду скакаць будзе?**

Малюнак з заходнебеларускага часопіса «Маланка», № 7 за 1927 год

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПЛАКАТ (заканчэнне артыкула) На тэрыторыі Беларусі сярод найбольш старажытных лапярэднікаў сучаснага плаката – «Панегірык братоў Скарульскіх», награвіраваны Т. Макоўскім у Нясвіжы ў 1604 г. Да панегірычных гравюраў звярталіся А. і Л. Тарасевічы, І. Шчырскі, Л. Кршчанавіч. Паўны ўплыў на развіццё беларускага плаката зрабіў лубок. У сярэдзіне XIX ст. з'явіліся першыя друкаваныя тэатральныя афішы. Адным з заснавальнікаў палітычнага плаката быў Карусь Каганец (К. Кастравіцкі), які ў час рэвалюцыі 1905 – 1907 гг. стварыў шэраг малюнкаў на палітычныя тэмы. У плакаце працаваў Ф. Рудчыц. Пасля 1917 г. плакаты друкавалі ў Гомелі, Віцебску, Магілёве, Мінску і інш. гарадах, дзе былі створаны аддзяленні РОСТА. Шэраг плакатаў у 1919 г. выдаў у Маскве Беларускі нацыянальны камісарыят. Плакаты выпускала Дзяржаўнае выдавецтва Беларусі з аддзяленнямі ў Віцебску, Гомелі, Магілёве, іх друкавалі часопісы «Малыя араты», «Маладняк», «Чырвоная змена», «Полымя», газеты «Звязда», «Савецкая Беларусь». У плакаце пра-

КАДРЫ РЕШАЮТ ВСЕ

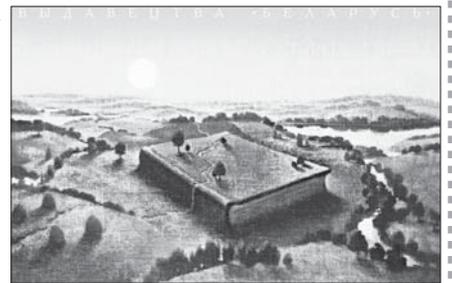
А. Сурскі, Т. Гардашнікова (1989 г.)

цавалі А. Быхоўскі, А. Ахола-Вало, Я. Драздовіч, Р. Заркі, Г. Змудзінік, Ф. Іванчук, А. Тычына, В. Ульпі, Я. Пелішэўскі, С. Юдовін і інш.

Традыцыі «Вокнаў РОСТА» ў гады Вялікай Айчыннай вайны прадоўжылі сатырычныя выданні «Раздавім фашысцкую гадзіну» і «Партызанская дубінка», у якіх супрацоўнічалі мастакі І. Ахрэмчык, В. Букаты, В. Козак, Д. Красільнік, рускія графікі А. Вярэйскі, Ю. Ганф, К. Елісеў. Выяўленчая мова плаката 1940 – 1950-х гг. адлюстроўвае агульную тэндэнцыю развіцця выяўленчага мастацтва таго часу. У галіне плаката працавалі А. Волкаў, М. Гудзіў, С. Раманаў, Я. Тарас, В. Ціхановіч, А. Шыбенёў і інш. У 1948 г. у Мінску адбыўся рэспубліканскі конкурс плаката. З 1960-х гг. актыўна развіваюцца палітычны, агітацыйны, сатырычны і інш. жанры плаката. У 1961 г. пры Саюзе мастакоў БССР створаная секцыя плаката, з 1966 г. пачало выходзіць перыядычнае выданне Саюза мастакоў БССР «Агітплакат», з 1968 г. наладжваюцца рэспубліканскія выстаўкі плаката. Плакаты на надзённую тэматыку стваралі Я. Бусел, С. Волкаў, Р. Ганцэвіч, М. Гурло, Ф. Дарашэвіч, Т. Ігнаценка, П. Калінін, Л. Кроль, І. Крэйдзік, Р. Маліноўскі, І. Радунскі, В. Сакалоў, В. Салаўёў, А. Чуркін, Л. Чурко, М. Чэпкі, В. Шматаў і інш. Адметныя рысы беларускага плаката 2-й палове 1970 – 1980-я гг.: лаканічнасць мастацкай формы пры змястоўнай ёмістасці вобразаў, шырокае выкарыстанне маста-

кай метафары, алегорыі, сімвалаў, манументальнасць вобразнага ладу. Актыўна выкарыстоўваліся калаж, фотамантаж, інш. сродкі мастацкай выразнасці, зварот да рэтраспекцыі. Узбагацілася тэматыка: вялікае месца пачалі займаць гісторыя і культура роднага краю, вобразы дзеячаў нацыянальнай культуры, ахова помнікаў гісторыі і культуры. Цікавыя ў вобразных вырашэннях плакаты стварылі Б. Алімаў, У. Васюк, Р. Данчарка, Ю. Дзееў, У. Шук, У. Крукоўскі, В. Мурашка, У. Отчык, К. Ракіцкі, М. Стома, У. Сытчанка, І. Уладчык, У. Шчарбін і інш. Беларускія плакатысты бралі ўдзел ва ўсесаюзных і ў міжнародных конкурсах плаката.

У канцы XX – пачатку XXI ст. у жанры плаката працуюць С. Войчанка, У. Цэслер, А. Отчык, У. Васюк, Р. Віткоўскі, Я. Леановіч, К. Мельнікава, Я. Калацкі і інш.

Плакаты У. Цэслера, С. Войчанкі